

Katoliški GLAS

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
34170 Gorica, Riva Piazzuita, 18 - Tel. 83177
PODUREDNIŠTVO
34135 Trst, Vicolo delle Rose, 7 - Tel. 414646

Letna naročnina, Italija Lir 23.000
Letna inozemstvo Lir 35.000
Letna inozemstvo, USA dol. 28
Poštno čekovni račun: štev. 24/12410

Leto XXXV. - Štev. 6 (1739)

Gorica - četrtek, 10. februarja 1983 - Trst

Posamezna številka Lir 500

Ob 20-letnici dežele Furlanije-Juljske krajine

Letos poteka dvajset let od ustanovitve samostojne dežele Furlanije-Juljske krajine. Zato je umestno, da se tu nekoliko zaustavimo ob njeni zgodovini in ob samem pomenu deželne avtonomije. Podelitev avtonomije naši deželi je že ob njenem nastanku vzbudila veliko upov in pričakovanj, zato je prav, da jih tu vsaj bežno obletmo. So se ti upi uresničili? So se pričakovanja izpolnila? Kaj čaka dežela v naslednjih letih, skoraj na pragu novega tisočletja?

Znano je, da je italijanska republika začrtala v svoji ustavi potrebo oz. nalogo za ustanovitev dežel. To pa zato, da bi državo, ki je bila tradicionalno centralistična (kot vse latinske države), nekoliko decentralizirala. Ze ustava pa je dežele (19 po številu) razdelila med one s posebnimi in one z rednim statutom. Prvih je pet: Sicilija, Sardinija, Dolina Aosta, Tridentinska-Južna Tirolska (Gornje Poadižje) in Furlanija-Juljska krajina (Benečija).

Vidi se, da je hotela s tem dati otoškim oz. obmejnim deželam nek poseben »status«, hotela je dati njim neko določeno mero avtonomije. Prve štiri so bile ustanovljene že v prvih poveljih letih, medtem ko je naša čakala do leta 1963, ko je italijanski parlament 31. januarja izglasoval ustavni zakon o ustanovitvi naše dežele. Zakaj pa tako pozno?

Gotovo je tu igralo svojo vlogo več dejavnikov. Bili so to tako mednarodnega kot notranjopolitičnega značaja. Med prve nedvomno sodi problem Svobodnega tržaškega ozemlja, ki se je rešil šele leta 1954 s podpisom Londonskega memoranduma in sporazuma med Italijo in Jugoslavijo s priključitvijo dveh con, A Italiji in B Jugoslaviji. Ta rešitev pa je bila še ne popolnoma zaključena in juridično zadovoljiva. Šlo je še vedno za vprašanje zlasti bivše cone B in italijanskih zahtev po njej. To je šele leta 1975 rešil Osimski sporazum.

Notranjih dejavnikov je bilo tudi več. Med njimi prav zahteva italijanskih nacionalističnih sil in zadeva slovenske manjšine. Tako je prišlo celo v ustavi do prehodnega določila, ki je zaenkrat zavleklo ustanovitev samostojne dežele, čeprav je zahtevalo vseeno zaščito manjšin. V deseti prehodni normi ustave je zapisano, da se deželi Furlaniji-J.K. zaenkrat priznajo le splošna določila za ostale dežele, pri čemer pa je treba spoštovati načelo o zaščiti manjšin.

USTANOVITEV NOVE DEZELE

Tako je potem počasi le prišlo do ustanovitve naše avtonomne dežele. V obeh domovih parlamenta je več let tekla dolga debata o osnutkih statuta, saj so posamezne velike stranke predlagale svoje osnutke. Bilo je tudi veliko debat o manjšinskem problemu, same slovenske politične sile so tudi poslale svoje zadevne predloge (o tem kasneje). Znano je tudi, da so bile že v ustavodajni skupščini hitro po vojni med razpravo o novi ustavi velike debate o pomenu dežele s posebnim statutom. Razni vplivni parlamentarci so že takrat posebej poudarjali prisotnost slovenske manjšine kot enega glavnih razlogov za ustanovitev dežele s posebno avtonomijo (kot je npr. obveljalo za Dolino Aosta in Južno Tirolsko). To so predlagale, resnici na ljubo, levičarske stranke, medtem ko druge niso hotele o tem nič slišati. Zelo huda je bila na sploh opozicija, posebno pa novofašistov. Na koncu je prišlo do izglasovanja statuta, ki ga sestavlja 70 členov in daje deželi določene pristojnosti, ki pa v marsičem ne presegajo onih od dežel z rednim statutom, ki so bile ustanovljene kasneje.

Ze kmalu po ustanovitvi dežele pa je prišlo do prvih konfliktov med deželo in državo. Slednja ima namreč zadnjo besedo pri odobritvi deželnih zakonov, kar seveda močno omejuje pravo zakonodajno avtonomijo dežele. Ustavno sodišče je večkrat poseglo vmes tudi kar zadeva problematiko slovenske manjšine. V glavnem je deželi osporavalo vsako pristojnost, češ da je to zadeva osrednje vlade oz. parlamenta.

DEZELA IN SLOVENCI

Ze republiška ustava narekuje v svojem šestem členu, da »republika štiti s posebnimi določili jezikovne manjšine«. To je torej prvo in najvišje načelo, ki obvezuje državo, da zaščiti svoje narodne in jezikovne manjšine. Zato je bilo pričakovati, da bo prav deželna ureditev tu upoštevala in v svoj statut zajela vprašanje manjšinske zaščite (saj je podobno naredila za francosko in nemško manjšino v Dolini Aosti in na Tirolskem).

Pa temu ni bilo tako. Edino, kar je o tem v našem deželnem statutu, je člen 3, ki pravi: »V deželi je zajamčena enakost pravic in ravnanja z vsemi državljani, kakršna koli naj bo jezikovna skupina, ki ji pripadajo, z zaščito njihovih etničnih in kulturnih značilnosti.« To pa je tudi vse! Gotovo je temu botrovala tudi prisotnost furlanske jezikovne etnične skupnosti, za katero ni bil še čas razpravljanja, pa seveda tudi absolutno pomanjkanje politične volje za resno obravnavanje slovenskega problema. Kaj potem?

Dežela je začela s svojim zakonodajnim delom. Slovenski izvoljeni predstavniki v deželni skupščini, zlasti svetovalci Slovenske skupnosti, so vedno odločno iznašali zahteve in predloge za večjo vlogo dežele pri našem vprašanju. V začetku je bilo zelo težko. Deželna zakonodaja sploh ni smela uporabljati izraza »Slovenec«, ampak le »nosilci posebnih interesov«, sicer bi država zakone zavrnila! Tako je bila zaslepljenost državnih forumov in osrednje vlade!

Časi so se potem nekoliko razvili. Deželni svet je sprejel vrsto zakonskih ukrepov, ki so zlasti omogočili razne ugodnosti naši kulturi. Sprejel je zakonski predlog Slovenske skupnosti o podpori za dvojezično uradovanje, sprejel je priporočilo o zaščiti Slovencev in prav pred dobrim letom celo imel večdnevno razpravo o tem, v kateri je apeliral na osrednjo vlado z zahtevo po zaščiti za Slovence in tu priporočil kot osnovo zakonski predlog SSK.

Sama deželna vlada je sedaj zadnja leta vedno dala med svoje načelne zahteve zaščito slovenske manjšine in jih posredovala rimski vladi. V teh dveh letih je sedaj tudi edina slovenska stranka, Slovenska skupnost del vladne večine in to kaže tudi na nove odnose in pozitivno vzdušje, ki se je ustvarilo.

KAKO V BODOČE?

Ni še vse rešeno. Predvsem pričakujemo vladni oz. parlamentarni zaščitni zakon. Politične sile v deželi sicer zahtevo postavljajo, njih državna vodstva pa so zaenkrat bolj pasivna. Poglejmo, kako se bo lahko sama dežela razvijala v prihodnje.

Znano je, da je po tragičnem letu 1976, ko je strahotni potres opustošil velik del dežele, večina naporov in načrtov deželne uprave upravičeno šla za obnovo in dvig prizadetega prebivalstva in družbe. Problemi so se torej le povečali. Ostalo pa je še veliko prejšnjih. Dandanes se mnogo govori in razpravlja o vsem tem, debatira se o možnosti večje ali drugačne avtonomije. Furlansko gibanje se celo zavzema za delitev dežele na dvoje, drugi zopet si želijo posebnih pokrajinskih avtonomij, kot je npr. v Tridentu ali Bocnu. Kaj bo iz vsega tega?

Verjetno ne bo prišlo do bistvenih sprememb v dosedanjem ustroju naše dežele, lahko bodo seveda nastopile razne druge manjše operativne izpopolnitve. Vse to bi verjetno moglo olajšati in pospešiti resnično avtonomijo deželne ustanove. Še vedno si namreč centralna osrednja vlada pridržuje veliko besedo nad deželami. To smo ugotovili tudi v zadevi manjšinskega vprašanja. Želimo si, da bi tudi na tem področju vsi skupaj naredili korak naprej in bi morda v skladu z državno zaščitno zakonodajo (ki jo vsi pričakujemo) tudi dežela dobila svoje pristojnosti na tem področju.

SPECTATOR

Nadškof p. Bommarco slovesno umeščen

Po skoro trinajstih mesecih ima goriška nadškofija zopet svojega očeta in nadpastirja, petnajstega v vrsti škofov, ki so se zvrstili na vodstvu te škofije potem ko je bil 18. aprila 1752 ukinjen oglejski patriarhat. Toda ostala je oglejska bazilika, zgrajena v času patriarha Popona (1019-1042), posvečena Materi božji in za vselej pomnik časov, ko je iz Ogleja luč krščanstva prodirala v naše kraje. Oglejska Cerkev je tako postala mati premnogi krajevni Cerkvi, tudi goriške. Bilo je zato naravno, da se je novi nadškof p. Bommarco najprej ustavljal ob prihodu v svojo škofijo na teh častitljivih tleh.

POSTANEK V OGLEJU

Pred baziliko so ga sprejeli in pozdravili krajevni nadžupnik msgr. Marcuzzi, kapitularni vikar msgr. Ristits, ki je vodil goriško nadškofijo v času, ko je bila nezasedena in prošt stolnega kapitlja msgr. Soranzo. Zbor mu je v pozdrav zapel himno v čast oglejskih mučencev in zavetnikov sv. Mohorja in Fortunata. Pred glavnim oltarjem je nato prebil nekaj minut v zbranosti, pokadil svete relikvije in potem obiskal kripti, ki hrani svete ostanke mučencev in spoznavalcev.

Prisrčno je izzvenela molitev p. Bommarca k oglejskim svetnikom: »Vam izročam svojo škofovsko službo in jo kot vaš ponižni naslednik začeljem izvrševati v goriški Cerkvi. Devica Vnebovzeta naj spremlja moje apostolsko delo, da bom vse dvigal v božje kraljestvo. Evarhristija, ki ji bom predsedoval, naj vse vzpodbuja k bratskemu življenju, da bodo nosili bremena drug drugega...«

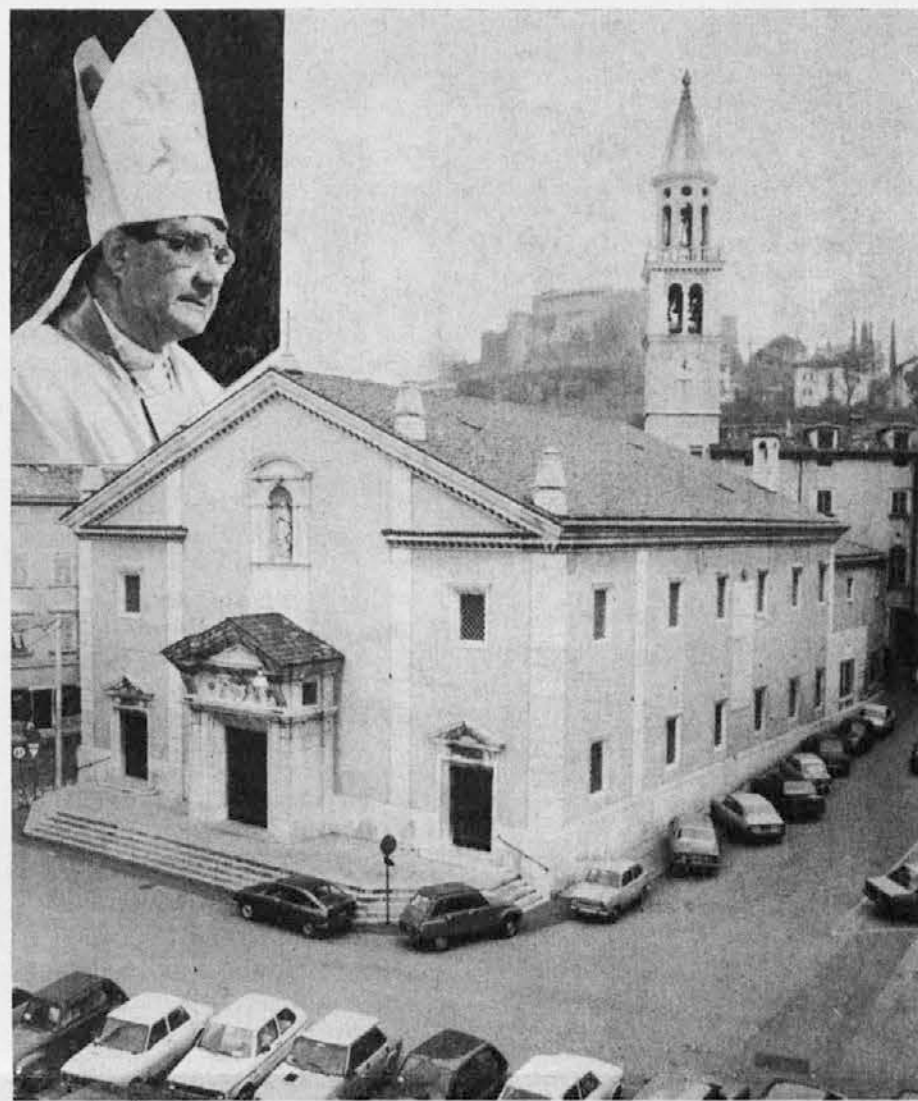
Nato je spregovoril nekaj priložnostnih besed, ki niso bile v programu. Dejal je, da namerava narediti v svetem letu cerkev v Ogleju za središče jubilejnih pobožnosti, da bo škofijsko občestvo znova odkrilo doktrinalne vrednote matere Cerkve. Ne bo samo vzel v posest goriške škofije, ampak bo tudi škofija njega prevzela v posest. Ob petju Händlove Aleluje je nato zapustil baziliko. Sprevod se je zatem usmeril proti Gorici, kjer je bil pričakovan za 4. uro popoldne.

VSTOP V GORIŠKO STOLNICO IN UMESTITEV

V hiši kanonikov si je novi nadškof nadel mašna oblačila. Točno ob napovedani uri je vstopil v stolnico. V prezbiteriju so ga čakali njegovi duhovniki, oblečeni v talar z raketom in štolo, v klopih zastopniki oblasti in drugi povabljeni, na balkonih ladje redovniki in redovnice, v stranskih ladjah verniki.

S kora je zadonela slovesna pesem pozdrava »Ecce Sacerdos magnus«, ki jo je za to priložnost sestavil pevovodja Modotto. Nadškof je pred glavnim oltarjem poljubil križ in pokadil oltar, nato pa stopil k svojemu sedežu.

Sledilo je branje papeške bule v latinščini, s katero sv. oče imenuje p. Bommarca za goriškega nadškofa. »In ker si se nam zdel — je med drugim rečeno v dokumentu — primeren za to mesto, ker

si se izkazal s krepostmi redovne discipline, ker se drži pravega nauka in si v družini manjših bratov konventualcev dal odlične dokaze pastoralne skušnje, smo sklenili zaupati ti to službo... Predlagamo ti, da premisliš besede apostola Petra, ki jih je naslovil starešinam: »Pasite svoje čredo ne prisiljeno, ampak prostovoljno in postanite vzor čredi«, kar bi pomenilo: »Pasite z ljubeznijo, zgledom in služenjem...«

Mogočen aplavz navzočih je zaključil branje tega imenovanja, s katerim je bil p. Bommarco slovesno umeščen in je prevzel vodstvo goriške nadškofije.

BESEDE KAPITULARNEGA VIKARJA

Nato je spregovoril dosedanji kapitularni vikar msgr. Ristits. Dejal je, da imamo vsi eno samo željo: da se spoznamo s svojim škofom, ki je postal v povezanosti s sedežem sv. Petra in svojimi predniki za nas učitelj vere, znamenje edinstvi in voditelj v času, ki ga živimo. V slovenščini je nadaljeval:

Z velikim upanjem vas sprejemajo in pozdravljajo slovenski verniki in si štejejo v čast, da ste si izbrali za vodilo svoje nadpastirske službe geslo, ki je navdihovalo življenjsko pot Slovana Maksimilijana Kolbeja.

Dodal je še nekaj besed v furlanščini in zaključil: »Naj se poslužimo duhovniki in verniki pri uresničevanju nadškofove-

ga programa besed sv. oglejskega škofa Hromacija, ki je dejal, da kakor škofovo poučevanje vzpodbuja njegovo ljudstvo k dobri delom, tako je vdanost vernikov vzpodbuda za škofa, iz česar sledi, da je ljudstvo škofova radost, škof pa veselje njegovega ljudstva.«

Za msgr. Ristitem je v tekoči italijansko pozdravil nadškofa in goriško versko skupnost generalni vikar minoritskega reda Poljak p. Kruszyłowicz in se mu zahvalil za opravljeno delo v korist reda, ki mu pripada. Oblikoval se je ob vzorih kot so bili veliki svetniki reda sv. Frančišek Asiški, sv. Anton Padovanski in sv. Maksimilijan Kolbe.

Po teh pozdravnih besedah se je nadaljevala sv. maša s Slavo in branjem beril. Drugo berilo v slovenščini je prebral Mauro Leban, pred darovanjem pa sta v slovenščini dve prošnji izrekla dr. Bernard Spacapan in učiteljica Ana Rupil.

SKOFOV PROGRAMSKI GOVOR

Po evangeliju je spregovoril novi nadškof. Osvojil nas je s svojim jasnim izražanjem sv. in tehtnimi mislimi. Čutili je bilo, da ve, kaj hoče. Najprej je omenil, da se čuti majhnega in revnega pred nalogo, ki sta mu jo Cerkev in Kristus poverila. Citiral je besede sv. Avguština: »Po eni strani me je strah, kar sem za vas, po drugi strani me tolaži to, da sem z vami. Za vas sem dejansko škof, z vami sem kristjan. Prvo je poslanstvo, drugo milost.«

Ustavljal se je nato ob dejstvu, da smo vsi kristjani in da je krst naše osnovno dostojanstvo. Na to moramo biti vedno ponosni, to milost moramo vedno znova obujati v vsakdanji resničnosti. Omenil je nato svoj redovni poklic, ki se je sedaj dopolnil s škofovskim posvečenjem. Kot sv. Frančišek Saleški sedaj čuti, da ga je Bog spraznil samega sebe in ga napolnil z njim; dal mu je druge, da bi bil za druge. To je njegova resničnost.

Navzočim je potem približal prikazal svojo škofovsko službo, ki obstaja v poučevanju, posvečevanju in vodenju. Treba je imeti ljubezen do resnice in jo utrditi. Zlasti v tem svetem letu je treba poglobiti nauk o odrešenju. In treba je znati vladati, z navsetom, prepričevanjem in zgledom.

»Sv. oče me pošilja v to zemljo, tako bogata za zgodovino ter različnosti jezikov in kultur kot so italijanska, furlanska (nadaljevanje na 2. strani)

Nadškof p. Bommarco med svojim programskim govorom. Ob njem duhovniki goriške nadškofije, ki so se mu nato vsak zase poklonili in mu izrazili svojo pokorščino

